

ADMINISTRATIVE LEGAL STATUS OF CYBERSECURITY ENTITIES IN UKRAINE

L. Veselova

Odesa State University of Internal Affairs, Ukraine
e-mail: cvet-Liliya@ukr.net

Abstract. The article is devoted to the consideration of the administrative and legal status of the subjects of cybersecurity of Ukraine. The analysis of the administrative-legal status is carried out on the basis of the general theoretical approach to clarifying the powers of the legal entities. It is said, that the relationship of the subjects of law with the state is manifested through the respective rights and obligations with the acquisition of the status of participants in the relationship. At the same time, the characteristic properties between the participants of the legal relationship are legally determined and individual. The issue of the content and structure of the administrative and legal status of cybersecurity entities is crucial to address the challenges of improving the organization of their activities, adjusting their place in the national cybersecurity system and improving the overall performance of the system as a whole. The solution to the problem of improving the administrative and legal status of cybersecurity entities is to find out the essence of the "legal status" category itself. The article proposes the allocation of two groups of participants in administrative relationships: individual subjects of administrative law (citizens, foreigners, stateless persons and officials); collective bodies of administrative law (public administration bodies, local self-government bodies, public organizations). It is noted that the subjects of administrative law are the actual participants in the administrative legal relations, endowed with subjective rights and legal obligations, which can be classified according to their state power. However, given the current legislation, we can say that cybersecurity entities, as subjects of administrative and legal relations, include state and local government bodies, state and non-state enterprises, institutions and organizations, citizens and other persons, who are empowered to carry out activities to protect the vital interests of the individual, society and the state in the cybersphere. In conclusion, the author proposes to divide the subjects of cybersecurity of Ukraine, according to the defined powers (rights and obligations) by the current domestic legislation and the established, administrative and legal status into four groups - general status, special status, sectoral status, individual status.

Keywords: cybersecurity actors, legal actors, legal status, administrative regulation.

Постановка проблеми та її актуальність. Одним з найважливіших питань вдосконалення механізму адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення кібербезпеки є визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення кібербезпеки. Проблемам визначення поняття та структури правового статусу особи приділяється неабияка увага як у загальній теорії права, так і в галузі адміністративного права. Разом із тим, адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення кібербезпеки досить новий для вітчизняних науковців.

Теоретичною основою дослідження виступають праці таких вчених, як В.Б. Авер'янов, С.С. Алексєєв, Д.М. Бахрах, О.О. Гатинян, І.В. Діордіца, С.В. Ківалов, В.А. Ліпкан, Р.С. Мельник, В.В. Сазонов, Ю.М. Старилов, В.М. Шаповал, тощо.

Метою статті є спроба на основі аналізу існуючих положень окреслити елементи адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення кібербезпеки.

Вклад основного матеріалу. Упровадження правових норм у контексті реалізації механізму адміністративно-правового регулювання покладається на органи влади залежно від сфери державно-владного впливу та їх повноважень. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення кібербезпеки в Україні достатньо чітко окреслюється системою законодавства, легалізуюючи зазначений інститут безпекового та регулятивного характеру. Зокрема, чинне законодавство у сфері забезпечення кібербезпеки достатньо чітко, незважаючи на певну дискусійність, визначає структуру суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні. У свою чергу, більш змістовною характеристикою адміністративно-правового регулювання у зазначеній сфері є все ж таки зміст та повноваження суб'єктів забезпечення кібербезпеки та окреслення на цій основі їх адміністративно-правового статусу. Розглядаючи систему суб'єктів забезпечення кібербезпеки, доречним є виходити з того, що в даному контексті необхідно розуміти учасників правових відносин відповідної сфери. Саме тому, подальший аналіз адміністративно-правового статусу доречним є проведення на основі загальнотеоретичного підходу до з'ясування повноважень суб'єктів правовідносин.

Зв'язок суб'єктів права з державою проявляється через відповідні права та обов'язки із набуттям ними статусу учасників правовідносин. При цьому, характерні властивості між самими учасниками правовідносин мають юридично визначений та індивідуальний характер.

Питання змісту та структури адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення кібербезпеки, має ключове значення для вирішення проблем вдосконалення організації їх діяльності, корегування місця у національній системі забезпечення кібербезпеки та підвищення результативності усієї системи у цілому. Вирішення проблеми вдосконалення адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення кібербезпеки передбачає з'ясування сутності самої категорії «правовий статус».

Юридичний енциклопедичний словник категорію «статус» визначає як правове положення суб'єкта права – громадянина або юридичної особи, що характеризується та визначається його організаційно-правовою формою, статутом, свідоцтвом про реєстрацію, правами і обов'язками, відповідальністю, повноваженнями, що виходять з законодавчих і нормативних актів [1, с. 601]. Поняття «статус» також розуміють як сукупність прав і обов'язків, що визначають становище особи, державного органу, міжнародної організації, держави в міжнародних організаціях, що характеризують їх правове становище [2].

У сучасній юридичній науці поняття правового статусу є важливою правовою категорією, а пов'язане коло питань формує важливий науковий напрямок як в загальній теорії держави і права, так і в галузевих юридичних дисциплінах, зокрема, в адміністративному праві. Гатинян О.О. зазначає, що визначення правового статусу суб'єктів права має важливе значення для з'ясування їх правових можливостей, встановлених правом меж дозволеної поведінки. За допомогою правового статусу суспільство створює реальні можливості для виконання суб'єктами права своїх соціальних функцій. Дослідження правового статусу дозволяє вдосконалювати законодавство, яке його регулює, оскільки завдання законодавця і юридичної науки в цілому полягає у тому, аби знайти найбільш оптимальний варіант правових норм, за допомогою яких можна було б ефективно впливати на суспільні відносини [3, с. 3].

У науковій літературі суб'єкти правових відносин розглядаються в якості учасників суспільних відносин, наділених суб'єктивними правами та юридичними обов'язками [4, с. 229; 5, с. 90]. Бахрах Д.М. ототожнює адміністративно-правовий статус суб'єктів та учасників адміністративно-правових відносин, за умови наділення останніх суб'єктивними правами та юридичними обов'язками та здатністю вступати у адміністративні правовідносини [6, с. 124; 7, с. 550]. А Шаповал В.М. характеризує статус учасників правовідносин через їх наділення правами та обов'язками, а також використання останніми власної правосуб'єктності [8, с. 21; 9, с. 92]. При цьому, науковець безпосередньо не використовує юридичний термін «суб'єкт правових відносин», але його тлумачення узгоджується із розумінням такого на основі сприйняття учасника правовідносин, наділеного суб'єктивними правами та юридичними обов'язками. Алексєєв С.С. зазначає, що суб'єкти права наділені правосуб'єктністю, яка є здатністю осіб мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки, а також брати участь у правовідносинах [10, с. 34-36]. Подібним, певним чином, Старілов Ю.С. визначає суб'єкти адміністративного права реальними учасниками адміністративно-правових відносин, що наділені відповідною компетенцією та здатні реалізовувати державно-управлінські функції [11, с. 63; 12, с. 419].

Тобто, зроблено додаткові акценти на в уточненні адміністративно-правового статусу суб'єкта права вказівкою на наявність поряд з відповідними правами та обов'язками мати можливість реалізувати їх шляхом участі у правовідносинах.

Певним узагальненням можна вважати визначення суб'єктів адміністративного права групи вчених Гриценко І.С., Мельника Р.С. та Пухтецької А.А., які зазначають, що вказану правову категорію необхідно розглядати з позиції носіїв відповідних прав та обов'язків в публічно-управлінській сфері суспільних відносин, які здатні реалізовувати надані їм права та виконувати покладені на них обов'язки [13, с. 226].

При розгляді специфічних учасників правових відносин, може мати місце підміна понять, зокрема, суб'єкти забезпечення кібербезпеки Діордіца І.В. ототожнює із суб'єктами інформаційної діяльності. Такої ж точки зору дотримується Ліпкан В.А., який їх визначає у Словнику стратегічних комунікацій як юридичні або фізичні особи, задіяні в інформаційному процесі [14, с. 161; 15, с. 365]. Дискусійність цього підходу пояснюється тим, що інформаційний процес є, певним чином, послідовною зміною уявлень про інформацію за результатами її трансформації шляхом створення, збирання, зберігання, обробки, аналізу, відтворення, передавання, розповсюдження, використання і захисту. Ми і раніше обґрунтовували свою точку зору щодо не тотожного сприйняття кібербезпеки та інформаційної безпеки. Тому необґрунтованим є твердження щодо повноцінності залучення суб'єктів забезпечення кібербезпеки у інформаційному процесі.

Суб'єкти правовідносин у сфері забезпечення кібербезпеки більш обґрунтовано ототожнюються у межах більш широкого поняття – суб'єкти адміністративного права. При цьому, ключова роль у правовідносинах щодо забезпечення кібербезпеки України належить державі, яка реалізує відповідні функції через органи влади, що наділені державно-владними повноваженнями. У попередньому параграфі ми зазначали широкий спектр суб'єктів забезпечення кібербезпеки України, визначений законодавчо.

Тобто учасниками адміністративно-правових відносин також є громадські організації, окремі громадяни та їх об'єднання, які наділені правами та обов'язками щодо участі у забезпеченні кібербезпеки, відповідно до чинного законодавства.

Кожен із суб'єктів адміністративно-правових відносин займає відповідне місце в системі, яке пов'язане з його адміністративно-правовим статусом, що зумовлює можливість взаємодії з іншими суб'єктами. Аналіз суб'єктів адміністративного права дозволяє зробити висновок про наявність у системі двох підсистем, критерієм виокремлення яких є публічно-владні повноваження [16, с. 128]. Тобто, загалом можливим є виділення двох груп учасників правовідносин управлінського характеру: індивідуальні суб'єкти адміністративного права (громадяни, іноземці, особи без громадянства та посадові особи); колективні суб'єкти адміністративного права (органи публічної адміністрації, органи місцевого самоврядування, громадські організації).

Таким чином, зазначимо, що суб'єкти адміністративного права – це фактичні учасники адміністративних правовідносин, наділені суб'єктивними правами та юридичними обов'язками, які можуть бути класифіковані в залежності від наявності у них державно-владних повноважень. При цьому, враховуючи норми чинного законодавства, можемо стверджувати, що суб'єкти забезпечення кібербезпеки, як суб'єкти адміністративно-правових відносин, включають органи державної влади та органи місцевого самоврядування, державні та недержавні підприємства, установи й організації, громадян та інших осіб, які наділені повноваженнями щодо здійснення діяльності із забезпечення стану захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави у кіберсфері.

Розкриття змісту правовідносин, що характеризують діяльність суб'єктів забезпечення кібербезпеки України неможливе без з'ясування їх адміністративно-правового статусу.

Вітчизняними науковцями достатньо глибоко досліджувалися питання адміністративно-правового статусу суб'єктів правовідносин та співвідношення співзвучних загалом юридичних термінів «суб'єкти правовідносин», «учасник правовідносин» й «суб'єкт права». Варто зазначити, що вчені-юристи розрізняють поняття «адміністративно-правовий статус» і «правовий статус». Безумовно, предметом адміністративного регулювання виступають управлінські відносини, які характеризуються значною динамічністю. Вони регулюються адміністративними методами, встановленням основоположних принципів, цілей і правил поведінки суб'єктів державного регулювання. Тому, адміністративно-правовий статус є основою, ядром правового статусу. Він встановлює основи правового стану суб'єктів права в усіх сферах суспільних відносин [17, с. 109]. Таким чином, поняття «правовий статус» є більш широким і загальним.

У свою чергу, академік Авер'янов В.Б. розкрив зміст адміністративно-правового статусу у широкому та вузькому сенсі. Він наголошував на компетенції, як складовому елементі правового статусу, зміст якого також включає такі невід'ємні категорії як завдання та функції [18, с. 156].

Глобінець М.Г. у якості головного критерію щодо ідентифікації адміністративно-правового статусу суб'єктів контрольних проваджень виділяє правосуб'єктність, яка слугує основою набуття фізичною чи юридичною особою правового статусу [19, с. 72].

Малько А.В. визначає правовий статус як комплексну інтеграційну категорію, що відображає взаємовідносини суб'єктів суспільних відносин, особи і суспільства, громадянина і держави, індивіда та колективу, а також інші соціальні зв'язки [20, с. 397]. По-іншому підходить до визначення правового статусу Оніщенко Н.М., який зазначає, що правовий статус є системою законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин [21, с. 366].

У свою чергу, Марченко М.Н. акцентує увагу на тому, що термін «правовий статус» застосовується зазвичай лише до фізичних осіб і є «серцевиною нормативного вираження основних принципів взаємовідносин між особою та державою» [22, с. 263].

Аналіз правової літератури дозволяє зробити висновок, що більшість правників (С.С. Алексєєв, М.В. Вітрук, М.І. Матузов, В.О. Патюлін та ін.) визначають зміст правового статусу як сукупність основних суб'єктивних прав та обов'язків, що належать особі і визначають її найбільш загальне правове відношення з державою. Це такий собі вихідний правовий статус у даній державі (громадянина, органа держави, будь-якої організації). Але, не можна погодитися, що всі суб'єкти мають однаковий правовий статус, який можна було б назвати універсальним, тому що законодавством кожної країни передбачений різний обсяг прав та обов'язків для різних груп осіб [23].

Розвиваючи думку, Корельський В.М. зазначає, що правовий статус як багатоаспектна категорія [24, с. 549]: має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин: держави, суспільства, особи тощо; відображає індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі багатоманітних суспільних відносин; правовий статус не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правам, без юридичної відповідальності в необхідних випадках, без правових гарантій;

категорія правовий статус визначає права і обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів, для відкриття нових шляхів для їх вдосконалення.

Бухарев В.І., досліджуючи компетенції суб'єктів забезпечення кібербезпеки України, у підсумку зазначає, що усі суб'єкти забезпечення кібербезпеки наділені як комплексом специфічних, так і комплексом загальних повноважень. Серед загальних рис суб'єктів забезпечення кібербезпеки варто відзначити те, що вони: по-перше, в своїй діяльності використовують владний примус з метою реалізації передбачених законодавством функцій; по-друге, суб'єкти забезпечення кібербезпеки перебувають у системному взаємозв'язку з іншими учасниками адміністративних правовідносин, який будується на засадах ієрархічності; по-третє, діяльність суб'єктів забезпечення кібербезпеки спрямовано не тільки на припинення правопорушень у цій сфері, а й на забезпечення умов, коли такі порушення неможливі, що реалізується шляхом проведення контрольних заходів, і т.п [25].

Висновки. На наше переконання, суб'єктів забезпечення кібербезпеки України, згідно з визначеними повноваженнями (правами та обов'язками) чинним вітчизняним законодавством та сформованим, таким чином, адміністративно-правовим статусом доречно розділити у чотири групи: *загальний статус* (Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки та оборони України); *спеціальний статус* (Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національна поліція України, Служба безпеки України, розвідувальні органи України, а також контррозвідувальні органи та суб'єкти оперативно-розшукової діяльності); *галузевий статус* (Міністерство оборони України, Генеральний штаб Збройних Сил України, Національний банк України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування; підприємства, установи та організації, віднесені до об'єктів критичної інфраструктури; суб'єкти господарювання, громадяни України та об'єднання громадян, інші особи, які провадять діяльність та/або надають послуги, пов'язані з національними інформаційними ресурсами, інформаційними електронними послугами, здійсненням електронних правочинів, електронними комунікаціями, захистом інформації та кіберзахистом); *індивідуальний статус* (Державний центр кіберзахисту, урядової команди реагування на комп'ютерні надзвичайні події України CERT-UA; Департамент кіберполіції НПУ; Ситуаційний центр забезпечення кібербезпеки СБУ; центр кіберзахисту Національного банку України).

References:

1. Barahin A.B. (2005) Bol'shoj yuridicheskij enciklopedicheskij slovar' [Great Law Encyclopedic Dictionary]. Moskva: Knizhnyj mir. 720 p. (in Ukrainian).
2. Pravovyj status [The legal status] Retrieved from: [http://ru.wikipedia.org/wiki/Статус_\(in_Ukrainian\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Статус_(in_Ukrainian)).
3. Gatinyan A.A. (1970) O soderzhanii ponyatiya pravovogo statusa sub"ektov prava. Voploshchenie leninskih idej v sovetskom prave [On the content of the concept of the legal status of legal entities. The embodiment of Leninist ideas in Soviet law]. Kaliningrad. P. 3-9 (In Russian).
4. Tsvik M.V., Petryshyn O.V., Avramenko L.V. (2011) Zahalna teoriia derzhavy i prava [General theory of state and law]. Kharkiv: Pravo. 584 p. (in Ukrainian).
5. Samilyk L.O. (2016) Spivvidnoshennia poniat «subiekt prava», «osoba», «subiekt pravovidnosyn», «uchasnyk vidnosyn» [The relation of the concepts of "subject of law", "person", "subject of legal relations", "party to relations"]. *Pravo i suspilstvo [Law and Society]*. №1. P. 89-93. (in Ukrainian).
6. Bahrah D.N., Rossinskij B.V., Starilov YU.N. (2007) Administrativnoe pravo [Administrative law]. Moskva: Norma. 816 p. (In Russian).
7. Frolov Yu.M. (2012) Subiekty administrativnoho prava: sutnist ta pidstavy klasyfikatsii [Subjects of administrative law: the nature and grounds of classification]. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka Topical problems of law: theory and practice*. № 25. P. 549-557. (in Ukrainian).
8. Shapoval V. (2000) Subiekty konstytutsiinoho prava Ukrainy: Postanovka problem teoretychnoho vyznachennia [Subjects of constitutional law of Ukraine: formulation of problems of theoretical definition]. *Pravo Ukrainy [Law of Ukraine]*. № 8. P. 21-24 (in Ukrainian).
9. Sanzharuk T.O. (2003) Poniattia «subiekt prava» ta «subiekt pravovidnosyn»: pytannia rozmezhuвання [The concepts of «subject of law» and «subject of legal relations»: a question of delimitation]. *Aktualni problemy derzhavy i prava [Actual problems of the state and law]*. P. 91-95 (in Ukrainian).
10. Pravo: azbuka-teoriya-filosofiya. Opyt kompleksnogo issledovaniya [Law: alphabet-theory-philosophy. Integrated Research Experience]. Moskva: Statut. 1999. 712 p. (In Russian).
11. Lytvyn I. (2016) Sutnist systemy subiektiv administrativno-pravovykh vidnosyn u sferi nadання osvitykh posluh [The essence of the system of subjects of administrative-legal relations in the field of providing educational services]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo [Entrepreneurship, economy and law]*. № 5. P. 63-66 (in Ukrainian).
12. Starilov YU.N. (2002) Kurs obshchego administrativnogo prava [Course of General Administrative Law]. Moskva: Norma. 728 p. (in Ukrainian).
13. Hrytsenko I.S., Melnyk R.S., Pukhtetska A.A. (2015) Zahalne administrativne pravo [General administrative law]. Kyiv: Yuryнком Inter. 568 p. (in Ukrainian).

14. Diorditsa I.V. (2017) Subiekty zabezpechennia kiberbezpeky [The subjects of cybersecurity]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu [Scientific Bulletin of Uzhgorod National University]*. 2017. Issue 45. Vol 1. P. 160-165 (in Ukrainian).
15. Lipkan V.A. (2016) Stratehichni komunikatsii [Strategic communications]. Kyiv: FOP Lipkan O.S. 416 p. (in Ukrainian).
16. Matselyk T.O. (2013) Subiekty administratyvnoho prava: poniattia ta systema: monohrafiia [Суб'єкти адміністративного права: поняття та система]. Irpin: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu podatkovoi sluzhby Ukrainy. 342 p. (in Ukrainian).
17. Syrota A.I. (1995) Deiaki problemy udoskonalennia pravovoho statusu orhaniv derzhavnoho upravlinnia [Some problems of improving the legal status of public administration]. *Teoretychni ta praktychni problemy stanovlennia pravovoi derzhavy v Ukraini [Theoretical and practical problems of becoming a rule of law in Ukraine]*: Materialy dopovidei i tezy vystupiv naukovoï konferentsii. Chernivtsi. P. 109. (in Ukrainian).
18. Averianov V. B. (2002) (Ed.) Vykonavcha vlada i administratyvne pravo [Executive power and administrative law]. Kyiv: Vydavnychi Dim «In-Yure». 668 p. (in Ukrainian).
19. Hlobinets M.H. (2013) Administratyvno-pravovyi status subiektiv kontrolnykh provadzhzen v diialnosti notariusiv [Administrative and legal status of subjects of control proceedings in the activity of notaries]: dys. ... kand. yuryd. nauk [Candidate's thesis]. 214 p. (in Ukrainian).
20. Mal'ko A.V., Matuzov N.I. (1996) Teoriya gosudarstva i prava [Theory of State and Law]. Moskva: YUrista. 512 p. (In Russian).
21. Onishchenko N.M., Zaichuk O.V. (2008) Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs [The theory of state and law. Academic course]. Kyiv: Yurinkom Inter. 688 p. (in Ukrainian).
22. Marchenko M.N. (2002) (Ed.) Obshchaya teoriya gosudarstva i prava. Akademicheskij kurs [General theory of state and law. Academic course]. Moskva: IKD «Zercalo-M». Vol. 2. 528 p. (In Russian).
23. Drana I.V. (2013) Pravovi ta orhanizatsiini zasady finansovoho monitorynha v notarialnii diialnosti [Legal and organizational principles of financial monitoring in notarial activity]: dys. ... kand. yuryd. nauk [Candidate's thesis]. 271 p. (in Ukrainian).
24. Korel'skij V.M., Perevalova V.D. (2002) Teoriya gosudarstva i prava [Theory of State and Law]. Moskva: NORMA-INFA. 570 p. (In Russian).
25. Bukhariev V.V. (2018) Administratyvno-pravovi zasady zabezpechennia kiberbezpeky Ukrainy [Administrative and legal principles of cyber security in Ukraine]: dys. ... kand. yuryd. nauk [Candidate's thesis]. 221 p.

Административно-правовой статус субъектов обеспечения кибербезопасности Украины

Веселова Лилия Юрьевна, e-mail: cvet-Liliya@ukr.net

Одесский государственный университет внутренних дел, г. Одесса, Украина

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению административно-правового статуса субъектов обеспечения кибербезопасности Украины. Проведен анализ административно-правового статуса на основе общетеоретического подхода к выяснению полномочий субъектов правоотношений. Говорится, что связь субъектов права с государством проявляется через соответствующие права и обязанности с приобретением ими статуса участников правоотношений. В статье предлагается выделение двух групп участников правоотношений управленческого характера: индивидуальные субъекты административного права (граждане, иностранцы, лица без гражданства и должностные лица); коллективные субъекты административного права (органы публичной администрации, органы местного самоуправления, общественные организации). Отмечается, что субъекты административного права – это фактические участники административных правоотношений, наделенные субъективными правами и юридическими обязанностями, которые могут быть классифицированы в зависимости от наличия у них государственно-властных полномочий. В заключении автор статьи предлагает субъектов обеспечения кибербезопасности Украины, согласно определенным полномочиям (правами и обязанностями) действующим отечественным законодательством и сложившимся, административно-правовым статусом разделить на четыре группы – общий статус, специальный статус, отраслевой статус, индивидуальный статус.

Ключевые слова: субъекты обеспечения кибербезопасности, участники правоотношений, правовое положение, административное регулирование.